

Eskilstuna, 6.okt., 1991.a.

Rektor Leif Eriksson
Rudbeckianska skolan
Skolgatan 5
722 15 VÄSTERÅS

Lugupeetav rektor !

Mina, kes kirjutan neid ridu, pärinen Eestist, olen elanud Rootsis 1944. aastast saadik ning ammu aega tagasi Rootsi kodanik.

Selle kirja taustaks on ühelt poolt asjaolu, et ma olen saanud oma põhihariduse ühes vanas auväärses Tallinna koolis, millel on (ajaloolised) sidemed Rootsiga, ning teiselt poolt see tõsiasi, et Eestil on nüüd õnnestunud saada tagasi oma iseseisvus koos kõikide sellega kaasnevate positiivsete tagajärgedega.

Selle aasta juunis oli mul suur rõõm külastada oma vana kooli, Gustav Adolfi Gümnaasiumid (Tallinna I keskkooli). See külastus leidis aset seoses sellega, et toimus esimene kokkutulek nende veel elus olevate klassikaaslastega, kes sooritasid küpsuseksami 1941.a. kevadel. Süngete isiklike mälestuste kõrval olid sel puhul ka meie kooli akuutsed tulevikuprobleemid aktuaalseks kõneaineks.

Me olime seejuures täielikult ühel meelel kooli juhtkonnaga, et on vaja palju jõupanuseid selleks, et nii efektiivselt ja kiiresti kui võimalik kõrvaldada (hajutada) seda ideoloogilist survet ning kultuurialast ühekülgset suunamist ja isoleeritust, mis pool sajandit on surunud peale oma pitseri kogu ühiskonnale - eriti tugevalt aga hariduselule.

Väljastpoolt tulevatel ideedel ja impulssidel on väga suur tähtsus. Tõdeti, et üheks võimaluseks oleks sõprussedemed välismaiste õppeasutustega, ning eeskätt siis - meie kooli ajaloolisele taustale mõeldes - mõne gümnaasiumiga Rootsis.

Ma võtsin endale ülesandeks seda küsimust lähemalt uurida ning olla ühendusmeheks. Küsimuse käsitlemine viibis, osalt käimas-oleva koolide suvevaheaja tõttu, ning osalt eelseisvate rootsi üld-valimistega arvestades.

Ma olin septembri kuus jälle Tallinnas ja külastasin siis ka kooli direktorit Ain Siimanni. Me arutasime põhjalikumalt mõningaid mõeldavaid sõpruspartneri-alternatiive. Me jõudsime seisukohale, et tuleks astuda ühendusse Rudbeckianska skolan'iga Västeråsis. Esmane ajend selliseks seisukohavõtuks on see, et me peame piiskop Johannes Rudbecki rolli (tegevust) selles komisjonis, kes Gustav II Adolphi ülesandel uuris m.s. hariduskorralduse vajadusi Eestimaa, otsustavaks teguriks gümnaasiumi asutamisel Tallinna 1631. aastal.

1631. aastast alates on see kool töötanud vahetpidamata. Tänapäeval töötab ta (Tallinna linna) kommuuni haridusorganisatsiooni raames segakoolina umbes 1000 õpilasega klassides 1-12. 1991. aasta sügissemestril alustati ka rootsi keele õpetamisega 10-ndast klassist alates. Ma olen meeleldi valmis andmaks üksikasjalikumalt informatsiooni nii kooli enda kui selle tegevuse kohta.

Gustav Adolfi Gümnaasiumi direktsiooni, õpilaskonna ja lastevanemate ning endiste õpilaste südamesooviks on, et Rudbeckianska skolan'i (poliitiline) eestseisus ja juhtkond käsitleks käesolevat ettepanekut heatahtlikult ning avaks võimalused lähemateks kontaktideks konstruktiivses suunas.

Vastata võib kas otse-aadressil: Rektor Ain Siimann,
Gustav Adolfi Gümnaasium,
Suur Kloostri 16,
200 001 TALLINN, Estland,

või allakirjutanu kaudu.

Sõbralike tervitustega

/Väino Esken/

Koopia koos tõlkega direktor Ain Siimannile

Tõlge orig: V. Esken

Eskilstuna, 1991-10-05

Rektor Leif Eriksson

Rudbeckianska skolan
Skolgatan 5

722 15 VÄSTERÅS

Bäste rektorn !

Jag som skriver dessa rader är av estnisk härkomst, har bott i Sverige sedan 1944 och är sedan länge svensk medborgare.

Bakgrunden till detta brev är dels att jag har fått min grundutbildning i en gammal och vördnadsvärd skola i Tallinn med svensk anknytning och dels att Estland nu har lyckats med att återfå sin självständighet med alla därtill-hörande positiva konsekvenser.

I juni månad i år hade jag den stora glädjen att besöka min gamla skola, Gustav Adolfs Gymnasium (i Läroverket i Tallinn). Detta hände i samband med en första träff mellan ännu levande klasskamrater som avlade studentexamen våren 1941. Förutom dystra personliga minnen var också vår skolas akuta framtidsproblem ett mycket brännande samtalsämne.

Vi var därvidlag fullt ense med skolans ledning om att många kraftiga insatser behövdes för att det ideologiska förtrycket och den kulturella likriktningen och isoleringen som under ett halvsekel har präglat hela samhället - och särskilt djupt utbildningen - skulle kunna hävas så verkningfullt och snabbt som möjligt.

Ideer och impulser utifrån skulle vara av största värde. Ett av möjligheterna ansågs vänskapsförbindelser med utländska läroanstalter vara, och företrädesvis då - med tanke på vår skolas historiska bakgrund - med en svensk gymnasieskola.

Jag åtog mig att penetrera problemet närmare och verka som en förbindelseman. Frågan fick emellertid vila, dels på grund av pågående sommarferier och dels med tanke på förestående allmänna val i Sverige.

I september månad var jag åter i Tallinn och besökte då också skolans rektor Ain Siimann. Vi diskuterade då ingående några alternativ till tänkbara vänskaps-partners. Vi kom fram till att kontakt bör tas med Rudbeckianska skolan i Västerås. Främsta anledningen till detta ställningstagande är att vi betraktar biskop Johannes Rudbecks roll i den kommission, som på Gustav II Adolfs uppdrag utredde bl.a. utbildningsbehov i Estland, som avgörande för ett gymnasiums grundande i Tallinn 1631.

Sedan 1631 har denna skola verkat utan avbrott. Idag drivs den i kommunal regi som samskola och har omkring 1000 elever i klasserna 1-12. Från höstterminen 1991 ska också undervisning i svenska språket med början från årskurs 10. Jag står gärna till förfogande med mera detaljerade uppgifter om skolan och dess verksamhet.

Det är Gustav Adolf Gymnasiums skollednings, elevkårs och föräldrars samt tidigare elevers innersta förhoppning att styresmän och skolledning för Rudbeckianska skolan välvilligt behandlar denna framställan och förklarar sig öppen för närmare kontakter i konstruktiv riktning.

Svar kan sändas antingen direkt till: Rektor Ain Siimann, Gustav Adolfs Gymnasium, Suur Kloostri 16, 200001 TALLINN, Estland, eller genom undertecknad.

Med vänlig hälsning

Vaino Esken

Kopia med översättning till:
Rektor Ain Siimann

1986

Västerås kommun

bx 021-160000

Gymnasieskola - ~~Öhmaniet~~

Rudbeckianska skolan, Skolg. 5, 72215

Kassli 7.45-16.30 Tel. 021-16 19 29

Rektor Leif Eriksson

Tel. 021-16 19 31

Västerås kommuns skolor

Skolstyrelse, Slotteg. 17, 72187 Västerås

Ordf. kommunalråd Stig Lundberg, Tel. 021-16 23 40

Skoldir. Lars Höglund

" 021-16 13 40

GAG övilaste arv so-adele aastate lõpul 900-1000 (ca
30 klassis)

Gymnasium Revaliense 1631-1981

Jubelitoimikorra väljamine, tähtisud Rootsi 1981.a.

Lk. 3

Meie kolmesaja viiekümne aastase kooli elukäigeks
on olnud tütarlastekool, mis alustas tegevust 1843.

16. veebruaril 1631 tuleb kuningalt Norraldus gym-
naasiumi asutamiseks.

"Am 6. Juni 1631 wurde die neue Bildungsanstalt
feierlich eingeweiht und eröffnet."

"Die Königliche Bestätigung erfolgte den 13. August
im Feldlager zu Werben..."

Misugust meist tähtpäevadest kõige olulisemaks
pidada? - - -

Meie kooliajal oli gümnaasiumi asutuspäevaks 26.
oktoober.

- - -

Tallinna Linna Pöglaste Huvimätsargümanisium
1631 - 1931.

Koostanud Jaan Jaasen, TLPHG väljaanne, Jlu 1931. a.

Lk. 7

Juba 1636. aastal nimetati kuninga käsul erilise komisjoni kooli ja ülikooli asutamise eeltoide tegemiseks. Komisjoni kuulund Philipp Scheiding, Johana Skytte (hiljem Kiedralkuberner) ja feldmarssal Gustav Horn. Laheodus kuninga lepituseettepanekub saavutati kogu tüliksesud poolte (rüütelkond ja raad) kokkuleppega Tallinnas 24. veebr. 1630. a. See kokkulepe - transaktioon - on oma iseloomult esialgne ja enam-vähem üldist laadi ega lase end võtta veel gümnaasiumi asutamiseüriks.

Lk. 8

Gustav II Adolf kinnitas transaktiooni 8. juulil 1630. Mitmed lepinglased, edust kahtluse, võlunud 16. veebruaril 1631 lepingu, mis on vormiliselt gümnaasiumi asutamiseürik. ---

[Järgnevad praktilised ja formaalsed ettevalmistused, kool avati ja alustas tegevust 6. juunil 1931.]

Ksutamiseüriku koostajad palunud ettevõttele kuninga kinnitust. Sakramaal 30-aastase sõja tellermail viibiv Gustav II Adolf kinnitaski 13. aug. 1931 Werbeni sõjalaagris gümnaasiumi asutamise. ---

Tallinna 1. Keskkool 1631 - 1981

Koostanud Endel Laul, kirjastus „Valgus“, TLu 1981.

Lk. 5

Saatiks

Esimesed gümnaasiumidus nimetatud üldhariduskeskuskoolid asutati Saksamaal (Strassburgis 1538), Rootsis (Västerås 1623), Soomes (Turus 1630), NSV territooriumil aga Tartus (1630), Riias ja Tallinnas (koollena 1631), Peterburis (Teaduste Akadeemia juures 1726), Moskvas (ülikooli juures 1755) ning Kaaranis (1758).

--- 1630. aastal asutatud Tartu gümnaasium muudeti 1632. aastal ülikooliks. Tallinnas 6. (16.) juunil 1631 tööd alustanud gümnaasium on aga tegutsenud katkestusteta täna pe kuni, kandes nime Tallinna 1. Keskkooli nime.

Lk. 11

1. Tallinna Gümnaasiumi asutamine

Uuesti tõstatati kõrgema luterliku kooli asutamise küsimine 1620. aastail. Haridusküsimused kuulusid olulise komponendina kuningas Gustav II Adolphi (1611 - 1632) reformikavadesse, mis olid Karl IX kavade jätkuks ja edasiarendaseks.^{*)}

Lk. 12

1626. aastal püüdis Eestisse saabus Gustav II Adolf ise vaidlusküsimuste lahendamise käigus ka kõrgema kooli asutamist edendada. --- Kuningas märkis, et Eestimaa tuleb asutada nii kool (s.o. gümnaasium) kui ka ülikool. ---

^{*)} Liljedahl, R. Svensk förvaltning i Livland 1617 - 1634. Uppsala, 1933

--- Omal poolt määras kuningas taidlaste laenu-
damiseks komisjoni; kuhu kuulusid Eesti-
kuberner P. Scheiding, Liivimaa kindralkuberner
G. Horn ning tulevase Liiv- ja Ingerimaa kindral-
kuberner J. Skytte.

Lk. 13

Et tulevari ei andnud läbirääkimised muudestki
küsimustest, moodustati 1627. aastal teinagi ko-
misjoni reformide ettevalmistamiseks Rootsi Lääne-
mehereprovintsidest (Eesti-, Liiv- ja Ingerimaal). Selle-
gi juhiks oli P. Scheiding. Komisjoni teigi kiriku-
ja koolilaste uurimise ülesandeks piiskop J. Rud-
beckile. Tal tuli muu hulgas kindlaks teha, kas
on võimalik ja vajalik asutada Tallinnas gümna-
sium, hinnata selle asutamise- ja ülalpidamiskulu-
sid ning teha ettepanekud õpetajate ametissevõtteks.

Rudbeckil olid praktilised kogemused olemas: ta
oli aktiivselt tegev olnud Värneri gümnaasiumi
rajamisel (1623) ja töilerakendamisel ning
oralelnud ka Rootsi kooliseaduste väljatöötamisel.
Tema kaaskonda kuulus mitmeid toonaseid tun-
tud haridustegelasi. Ent vaatamata kuningliku, s.o.
riikliku gümnaasiumi asutamise vajaduse tunnista-
misele ei toimnud Rudbecki visiidisiooni kaasa tige-
liku saamine selle avamiseks.

Sügisel saadis Rootsi riigivõimu sekkumise oht roa-
di ja riigitegelaskonda üksmeelsele. 1629. a. tegi raad ette-
paneku asutada gümnaasium võrdse kulumekandmise
alusel. --- 1630. aastaks jõudnud pooled 1936. a. loo-
dud komisjoni vahendusel asutamispõhimõtetes kokku-
leppete ning sõlmimist 24. veebruaril 1630. a. vastava
lepingu ehk transaktsiooni.

Tallinna 1. Keskkool 1631 - 1981

koostanud Endel Laul, kirjastus „Valgus“, TLN 1981.

Lk. 5

Saateks

Esimesed gümnaasiumina nimetatud üldharidus-keskkoolid asutati Saksamaal (Strassburgis 1538), Rootsis (Västerås 1623), Soomes (Turus 1630), NSV territooriumil aga Tartus (1630), Riias ja Tallinnas (mõ-
leval 1631), Peterburis (Teaduste Akadeemia juures 1726), Moskvas (ülikooli juures 1755) ning Kaasanis (1758).

--- 1630. aastal asutatud Tartu gümnaasium muu-
deli 1632. aastal ülikooliks. Tallinnas 6. (16.) juunil
1631 tööd alustanud gümnaasium on aga tegutse-
nud katkestusteta täna sa päevani, kaheksa kümnit
Tallinna 1. Keskkooli nime.

Lk. 11

1. Tallinna Gümnaasiumi asutamine

Uuesti tõstatati kõrgema luterliku kooli asuta-
mise mõte 1620. aastail. Haridusküsimused kuulusid
olulise komponendina kuningas Gustav II Adolphi
(1611 - 1632) reformikavadesse, mis olid Karl IX kavade
jätkuks ja edasiarendaseks.^{*)}

Lk. 12

1626. aastal püüdis Eestisse saadunud Gustav II
Adolphi vaidlusküsimuste lahendamise käigus
ka kõrgema kooli asutamist edendada. --- Ku-
ningas märkis, et Eestimaa tuleb asutada nii
kool (s.o. gümnaasium) kui ka ülikool. ---

^{*)} Liljedahl, R. Svensk förvaltning i Liefland 1617 - 1634.
Uppsala, 1933

Lk. 18

8. juulil 1630 kiinnitas transaktsiooni ka Gustav II Adolf. Ent riigivõimu peatahelepanu oli juba pöördunud siinmail ülikooli asutamisele. --- 13. oktoobril 1630 avatigi Tartu gümnaasium, mis 1632. aastal reorganiseeriti Academia Dorpatensis'eks (Academia Gustaviana'ks).

Lk. 19

Tallinnas kippus gümnaasiumi avamise kokkulepetest hoolimata venima. Alles 16. veebruaril 1631 sõlmisid osalised pärast pikki läbirääkimisi gümnaasiumi asutamislepingu. --- Lepingu kiinnitamiseks olustati ühiselt kuningaga poole pöörduda.

Gustav II Adolf kiinnitas lepingu Saksamaal Werbeni välilaagris 13. augustil 1631, jättes eadale (s.t. riigivõimule) professorite ametisse kiinnitamise õiguse. Gümnaasium oli juba töid alustanud. ---

6. (16.) jaanil 1631 toimus kooli pidulik avamine

Gümnaasiumi asukohaks sai 1249. a. asutatud ja 1629. a. suletud Mikali nassakloostri kerrukes hoovetekompleks. ---

Hlf Henningson: Svenska historia I

... Gustav Adolfs tid...

Pedagogik och ekonomi

- s. 417 - - - Johannes Rudbeckius, som efter flyttningen från
Leppsala hade varit hovpredikant i några år och följt
kungens på hans ryska fälttåg, blev därefter biskop
i Västerås och styrde tydligen sitt stift med
järnhand; - - - 1623 kom såväl kungen som Axel
Oxenstierna till Västerås undan pesten som härjade
i Stockholm, och Rudbeckius beagrade tillfället
att utverka ett privilegium för Västerås skola, som
därigenom fick pengar till fem lektorer och kunde
byggas ut till ett läroverk som inte blott utbildade
präster. - - -
- s. 418

Tallinna ajalugu 1860-ndate aastateini

Koostanud Kaius Pullat, "Eesti Raamat", Jla 1976

Lk 283

--- Toomkooli tegevuse kohta pole 16. sajandist peaaegu mingeid andmeid. Alles 1594 aastast on teateid, et kool üldse tegutses ning 1613 aastal kirjutasid, et vahelpeal laastunud kool on taastatud.

Üksikasjalikumad andmed on olemas aastast 1627, mil kiriku olukorra revideerimiseks Eestimaaale saadetud komisjoni esotsas Värleräsi piiskopi Johana Rudbeckiga revideeris kooli (Schola cathedralis Revalensis).

Lk 286

Pärast keskvõimu tugevdamist Gustav II Adolphi valitsusajal hakkas Rootsi valitsus 1620-ndate aastate lõpul oma ülemereproviatside olukorda korraldama, et liita need tihedamalt elamaaga. Üheks sammuks oli seejuures Eesti- ja Liivimaa kiriku- ja koolide ümberkorraldamise Rootsi eeskujul ning kiriku ja kooli rakendamise kindlamine Rootsi riigi huvide teenistusse. See oli tähtis poliitiliselt, sest luteri kirik oli Rootsi riigivõimu näes tugev ideoloogiline suunamine vahend ja keskvõimu rajas olusid ja keeli tundvaid, kuid riigile ustavaid vaimulikke ja ametnikke.

Lk 287

Just kohalikke keeli ja olusid tundvate kirikuõpetajate ja ametnike püüdis suudis valitsus mõtteana tõsiselt kooliolude parandamisega. Kui tähtsaks seda peeti, näitab see, et kuningas Gustav II Adolf ise võttis 1626. aastal Tallinnas kooliküsimuse kõne alla ja määras lõpuks suure komisjoni, kes pidid otsustama, kas Tallinnasse asutada gümnaasium või akadeemia.

Komisjon otsustas rajada Tallinna gümnaasiumi eeldi-
se tsistertslaste Mikkli naiskloostri hoonete ja varade
alusel.

— — —
jms.

[Eluolu - Haridus ja kultuur,
lk 281-294. (V. Miller)]

Eesti Entsüklopeedia VII

lk. 362

Rudbeckius, Johannes,

Rootsi kiriku- ja haridustegelane, *1581, † 1646; olg. 1604.
a-st Uppsala ülikoolis matemaatika-, hiljemini teolo-
giaprofessoriks, sai 1618 Västeråsi piiskopiks. R. oli
Rootsi suuruseajastu silmapaistvamaid kuulsaid ki-
riku- ja haridusolude korraldajaid. Tema tegevus
haaras ka Eestimaad, kus ta viibis isiklikult 1627;
ta võitlesin suurejoonelised taotlused, reformida
säinseid kirikliku olund, surjand suurel määral
kohaliku aadli ja taluüha vastuseisu tagajärjel.

Svensk uppslagsbok, bd 24

Sp. 642

Johannes (Johannis) Rudbeckius (1581-1646), biskop.

--- R:s verksamhet begränsades icke till Västerås
stift. 1627 utförde han en betydelsefull kyrkovir-
tation i Estland. ---

Sp. 643

Rudbeckiusstiftelsen,

ent. 25/3 1923 utfärdade stiftelseurkund...